

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „*Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej*”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość/ Region / Kraj

Uroczysko „Żurawlicha” pod Beresteczkiem, gub. wołyńska, Cesarstwo Rosyjskie; obecnie Ukraina

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Muzeum na „Kozackich mogiłach” = „Ukraińskie muzeum na „Kozackich mogiłach” pod Beresteczkiem („Музей на козацьких могилах” = „Український музей на Козацьких могилах під Берестечком”)

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

Muzeum religijne: prawosławne

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Muzeum instytucji religijnej (prawosławnej), w trakcie formowania, stanowiące część mauzoleum-monastynu. Zbiory z wykopalisk na poboju pod Beresteczkiem: uzbrojenie, wyposażenie Kozaków z okresu bitwy (1651 r.), nieliczne dzieła sztuki dopasowane tematycznie.

Daty działalności / zakres czasowy:

1910 – 1915

Dostępność

W fazie organizacji, lecz dostępny, zapewne dla wybranych gości

Typ relacji instytucji wobec pamięci

Komemoratywna

Rodzaj pamięci

Narodowa: rosyjska, z wykorzystaniem ukraińskiej; religijna: prawosławna;
społeczna: duchowieństwo i lud

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

Obszar historyczny: pamiątki wydarzeń, zabytki archeologiczne, broń,
sprzęty/obszar artystyczny: malarstwo

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmina/ ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY	Nie istnieje	Uroczysko Żurawlicha, mauzoleum-monastyr „Kozackie mogiły”

DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	X	X
GODZINY OTWARCIA	X	X
DYREKTORZY	X	X
ZARZĄDCA	X	Mauzoleum-monastyr „Kozackie mogiły”
Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadoptowany)	X	Budynek zastępczy (w 1910 r.). Na zbiory przeznaczona specjalna galeria w cerkwi św. Jerzego. Nie wiadomo jednak, czy doszło do przeniesienia obiektów.

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

Nie odnotowano.

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

Szerzenie kultu kozaków, rozumianych jako wierni obrońcy prawostawia i poddani Carstwa Rosyjskiego. Wzmacnianie w duchu antypolskim i antykatolickim nastrojów nacjonalistycznych prorosyjskich, monarchistycznych i prawosławnych, szczególnie wśród prawosławnych ukraińskich chłopów i prawosławnego duchowieństwa Wołynia.

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

Wołyń oraz środowiska kozackie na terenie Rosji

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

1) Archimandryta Witalij (Wasilij Iwanowicz Maksimienko), ur. 1873 – zm. 1960, archimandryta prawosławnej Ławry Poczajowskiej, kierownik tamtejszej drukarni i wydawca czasopism, szef wołyńskiego oddziału nacjonalistyczno-monarchistycznej, czarnosecinnej organizacji „Związek Narodu Rosyjskiego (Союз русского народа). Po zakończeniu I wojny na emigracji, w tym, do końca życia w USA. Hierarcha (bp i abp) rosyjskiej prawosławnej cerkwi na emigracji.

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Brak danych

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

- 1) Ławra Poczajowska, najważniejszy ośrodek życia prawosławnego na Wołyniu. Położona w rej. krzemienieckim, obł. tarnopolskiej.
- 2) Związek Narodu Rosyjskiego (oddział wołyński), czarnosecinna, skrajnie nacjonalistyczna i monarchistyczna rosyjska organizacja społeczno-polityczna.

Szczegółowa historia instytucji

Muzeum stanowić miało część mauzoleum-monastyru poświęconego kozakom poległym w bitwie pod Beresteczkiem. Plan budowy takiego ośrodka religijno-ideowego pojawił się w 1908 r., pod wpływem informacji o znalezieniu przez mieszkańca wsi Piaszewo, Mychajła Mychalczuka podczas prac polowych 32 kozackich samopałów i 16 szabel. Na przełomie VIII/IX 1908 r. archimandryta Witalij zorganizował pielgrzymkę z Poczajowa do Beresteczka dla upamiętnienia poległych w 1651 r. kozaków. Wiosną 1909 r. zaczęła się akcja zbierania środków na budowę mauzoleum-monastyru. Przykładowo w IV 1909 r. ks. W.W. Wołkonskij ofiarował na ten cel 5 tys. rubli, car Mikołaj II 25 tys. rubli, zaś moskiewski kupiec Iwan Kolesnikow – 50 tys. W pocz. 1914 r. Mikołaj II dołożył jeszcze 10 tys. na dokończenie cerkwi św. Jerzego, w której miało zresztą znajdować się muzeum.

W VI 1910 r. rozpoczęły się wykopaliska na poboju, kierowane przez archimandrytę Witalija. Uczestniczył w nich kijowski historyk I. Kamanin.

Dnia 17 – 18 VI 1910 r. położono kamień węgielny pod budowę cerkwi św. Jerzego. Zaprojektował ją student petersburskiej Akademii Sztuk Pięknych Władimir M. Maksimow. Kierownikiem robót był wołyński eparchialny architekt (pracujący również m.in. przy restauracji zamku w Ostrogu) Władimir G. Leontowicz. Dekorację malarską świątyni wykonał zaś Iwan Iżakiewicz.

Według relacji Klima Poliszczuka, podczas jego wizyty w kompleksie „Kozackie Mogiły”, która odbyła się w 1910 r., pomysłodawcą założenia muzeum i autorem koncepcji ekspozycyjnej był archimandryta Witalij. W tym czasie zbiory były jednak przechowywane w pomieszczeniu zastępczym (zob. rubryka: „Zbiory”). Trudno powiedzieć, czy udało się je przenieść na zaplanowane miejsce przeznaczenia. Nie jest to wykluczone, choć ze względu na brak źródeł, niemożliwe do potwierdzenia.

Muzeum według wysokiego prawdopodobieństwa przestało istnieć w V 1915 r., kiedy to „Kozackie mogiły” zajęły wojska austro-węgierskie.

Użyte przez nas w rubryce: „Tytuł” nazwy placówki są umowne, podane za Klimem Poliszczukiem. Z oficjalną nazwą się nie spotkaliśmy.

ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

W jedynym znanym nam opisie placówki z 1910 r., jego autor, Klim Poliszczuk, określił ją jako „muzeum”. Sposób rozmieszczenia zbiorów był koncepcją archimandryty Witalija.. Planowano przeznaczyć dla nich szeroką galerię znajdującą się w głównej cerkwi kompleksu, noszącej wezwanie św. Jerzego. W zestaw kolekcji – widzianej na miejscu przez autora artykułu – a pochodzącej z wykopalisk przeprowadzonych na pobojuwisku, wchodziły elementy uzbrojenia (szable, kindżały, samopaty), ułamki wiosła, fragmenty czółen, także przedmioty użytku codziennego (garnki, szklanki i noże). Ku ubolewaniu Poliszczuka, gdy przebywał w monastyrze–pomniku, zbiory nie trafiły na właściwe miejsce, lecz były przechowywane w małym domku na terenie kompleksu. Wyraził on jednak nadzieję, że będą się one rozszerzały. Wspomniał zresztą o przystaniu na potrzeby placówki kopii obrazu Ilii Repina „Zaporożcy”, a także o planach prowadzenie dalej wykopalisk na pobojuwisku oraz wyszukiwaniu na Wołyniu obiektów ciekawych z perspektywy muzeum. Nie jest pewna i – przede wszystkim – niemożliwa do potwierdzenia informacja, że do muzeum (a w każdym razie – mauzoleum) trafiły chorągwie wojsk Bohdana Chmielnickiego, ofiarowane w 1914 r. przez Mikołaja II.

Zbiory według wysokiego prawdopodobieństwa uległy rozproszeniu w 1915 r., po zajęciu mauzoleum-monastyru przez wojska austro-węgierskie. Ich losy nie są znane.

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

Według niepotwierdzonych danych, w muzeum, a w każdym razie w mauzoleum-monastyrze miały znajdować się sztandary oddziałów Bohdana Chmielnickiego, подарowane przez cara Mikołaja II z okazji poświęcenia kompleksu wiosną 1914 r., które jakoby wywozły wojska austro-węgierskie po wkroczeniu do „Kozackich mogił” w 1915 r.

Strategia pozyskiwania zbiorów

Wykopaliska, dary

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

Mikołaj II?

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

Wykopaliska – faktem jest, że organizowane nie tyle przez tworzące się muzeum, lecz dla niego, przez archimandrytę Witalija.

Transfery zbiorów: data, okoliczności, zakres, ostateczna lokalizacja

1915.05 – według wysokiego prawdopodobieństwa zbiory ulegają austro-węgierskiemu zniszczeniu po zajęciu mauzoleum-monastyru przez wojska

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

Brak konkretnych danych

Wystawy czasowe

Nie odnotowano

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

Brak

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

Brak

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Brak danych

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

Wydaje się, że głównie Wołyń, lecz także gubernie „ukraińskie”, obszar kozacki i w ogóle, Rosja

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

Klim Poliszczuk, ukraiński poeta, w 1910 r.

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

- Архимандрит Виталий, *Козацкие могилы под Пляшевой*, „Волынские епархиальные ведомости” 1909, nr 21 (24 мая), s. 427–433.
- Бухало Г., *Круг містечка Берестечка. Короткий історичний нарис*, Рівне 2008, s. 42 - 50.
- Добровольский В., *От строительного комитета по постройке храма-памятника на козацких могилах под Берестечком, Дубенского уезда духовенству епархии*, „Волынские епархиальные ведомости”, Житомир, 1911, nr 24 (9 июня), s. 475–476.
- Федевич К.К., Федевич К.І., *За Віру, Царя і Кобзаря. Малоросійські монархісти і український національний рух (1905–1917 роки)*, przekł. z rosyjskiego К. Демчук, Київ 2017, s. 151–159.
- Якобчук І., *Внесок отця Віталія Максименка у відродження народної пам'яті про героїв Берестечка*, „Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею”, т. XIII, 2015, cz. 1, s. 226–230.
- Лотоцький Г., *Козацькі могили. Музейний літопис*, Рівне 2003.
- *Національний пантеон «Козацькі могили». Збірник тез історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 40-річчю створення музею «Козацькі могили»*, Рівне 2007.
- Пчілка О., *Волинський пам'ятник*, „Радянська Волинь” 1991 (25 травня) [przedruk z: „Рідний край” 1911, nr 16 – 17 [non vidi]].
- Поліщук К., *Музей на козацьких могилах*, „Радянська Волинь” 1991 (18, 21, 25 травня) [przedruk z: „Рідний край” 1911, nr 17 [non vidi]. Artykuł ukazał się tam pod tytułem: „Український музей на Козацьких могилах під Берестечком”].
- Прокопчук С., [Початок будівництва «Козацьких могил»](#), [w:] *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*, т. 16, Рівне 2009, s. 218–221.
- Рожко В., *Національний пантеон «Козацькі могили»*, Луцьк 2003.
- *Свято-Георгіївський чоловічий монастир на Козацьких Могилах. Історія та сьогодення обителі*, Пляшево [b.d.w.]

- Ткачук Я., [Віталій Максименко – перший будівничий «Козацьких Могил»](#), „Острозький краєзнавчий збірник”, т. 4, 2010, s. 292—295.

- Містечко Берестечко:

<https://berestechko.in.ua/kozatski-mohyly/istoriya-stvorennya/> (dostęp 15 III 2020 r.)

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

Brak

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Jeśli chodzi o same zbiory i muzeum, nie są znane. Materiał ikonograficzny do mauzoleum-monastynu publikowany np. w: Лотоцький Г., *Козацькі могили. Музейний літопис*, Рівне 2003, s. 16, 18 – 19, 21; Бухало Г., *Круг містечка Берестечка. Короткий історичний нарис*, Рівне 2008, s. 94.

Ciekawe cytaty

„Żeby nie zaginęło to całe znalezione [pod Beresteczkiem] bogactwo i to, co gdzieś w zapomnieniu czeźnie w staroświeckich pałacach i cerkwiach na Wołyniu, w ogóle, żeby zachowały się nasze rodzime ukraińskie starożytności na Wołyniu, arch[imandryta] Witalij umyślił tutaj właśnie na Kozackich mogiłach otworzyć samodzielne muzeum. Oto umyślnie dla muzeum – w cerkwi [św. Jerzego] będzie szeroka galeria dla zachowania wszelkich rzeczy” (Поліщук К., *Музей на козацьких могилах*).

UWAGI:

Za dostarczenie tekstów K. Poliszczuka i O. Pczyłki składam w tym miejscu podziękowania dyrektor Muzeum Lesi Ukrainki w Nowogrodzie Wołyńskim, Wirze Rym's'kiej, starszej naukowej współpracownicy tegoż muzeum, Halynie Pylypenko, a także wicedyrektor Muzeum Okręgowego w Żytomierzu, Julii Kaplun za pośrednictwo w załatwianiu materiałów. Podziękowania należą się również prof. Bohdanowi Pryszczepie z uniwersytetu w Równem za cenne uwagi bibliograficzne, dostarczenie fotokopii pracy G. Łotoc'kiego oraz podarowanie książki G. Buchało, a także dr Oksanie Ostapczuk z Uniwersytetu Łomonosowa w Moskwie za przesłanie pdf-u monografii KK. I K.I. Federewiczów.

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Dariusz Dąbrowski

Data sporządzenia karty:

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

Równe, XI 2018, II 2019

METADANE* (wypełnia redaktor portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	

KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA	